

КРЪСТОНОСНАТА ИДЕЯ В ЛИЧНАТА КОРЕСПОНДЕНЦИЯ НА УЧАСТНИЦИ В ПОХОДИТЕ

Надежда Христова

CRUSADE IDEA IN PERSONAL CORESPONDENCE

Nadezhda Hristova

Abstract: *Until today, considerable in its amount correspondence related to the crusades in defence of the Holy Land has been preserved. The aim of the present paper is to explore to what extent the crusade idea propagandized by the Church was present in the personal correspondence of participants in the crusades. In the selected for analysis letters of crusaders who have taken part respectively in the First and the Seventh crusade, a model of presenting the crusades is to be found, which corresponds to the church propaganda. The pathos in the letters, in a way conflicting with the more and more abating crusader enthusiasm, shows the unshakable faith of the western Christian in the exceptional significance of his mission as a warrior of Christ and defender of the Church.*

Key words: *crusades, the crusade idea, letters of crusaders, the Holy Land.*

До наши дни е запазена значителна по обема си кореспонденция, свързана с кръстоносните походи в защита на Светите земи. Без съмнение за историците най-ценни сред писмата са онези, които са написани от очевидци на събитията, тъй като освен за историческите факти те дават сведения и за мотивите, впечатленията, чувствата и мислите на кръстоносците по повод на участието им в походите.

Целта на настоящата статия е да проучи доколко кръстоносната идея, пропагандирана от Църквата, е била търсена тема в личната кореспонденция на участници в походите. В писмата си до дома кръстоносците вероятно в най-голяма степен са изразили искреното си отношение към делото, в чието осъществяване участвали, предоставяйки ни възможността да преценим през очите на съвременници значимостта и характера на походите. Разбира се, представата, изградена на базата на подбраните за анализ писма, едва ли ще е цялостна, тъй като те са малка извадка от съхранената до наши дни кореспонденция на кръстоносци, но пък и броят на писмата, които можем да определим като лична кореспонденция и които са признати за автентични от специалистите по кръстоносната тематика, не е особено голям¹.

---

¹ Относно автентичността на писма от кръстоносци, вж. напр. **Comte Riant**, 1880, p. 151, 160, 172, 175, 200.

Настоящото изследване се основава на информацията от две писма на граф Етиен дьо Блоа до съпругата му Адела Нормандска (съответно от юли 1097 г.² и от март 1098 г.³), от писмо на Роберт I, граф на Артоа, брат на френския крал Луи IX Свети, до майка им Бланш Кастилска (от 1249 г.)⁴, както и от писмо на рицаря Гуидо (Ги), участник в Седмия кръстоносен поход, до неговия полубрат, някой си магистър Б. от Шартр, студент в Париж⁵. В статията няма да се спираме на проблема за зараждането и същността на кръстоносната идея, тъй като той е проучен и изяснен от редица специалисти по история на кръстоносните походи. Ще отбележим само, че приемаме тази идеология като съвкупност от идеи и модели на възприемане, които можели да характеризират и оправдаят кръстоносните походи и показвали начина, по който съвременниците гледали на походите и на кръстоносното движение⁶.

В подобраните писма на кръстоносци ще потърсим наличието на характерни за кръстоносната пропаганда словесни формулировки, които представят съществени елементи на кръстоносната идея. Такива формулировки откриваме в речта на папа Урбан II пред събора в Клермон от 1095 г., поне според свидетелствата на съвременници на събитието. Папата призовал към поклонничество събралото се човешко множество в изпълнение на целите, които набелязал: освобождаване от мюсюлманите на братята християни на Изток и на свещения град Йерусалим. Урбан II представил кръстоносния поход като война на самия Исус Христос, участието в която трябвало да се тълкува като доказателство за обичта към Бог и към ближния и като изпълнение на божия заповед, носещо заслужено опрощение на греховете. Според Дж. Райли-Смит през десетилетията, непосредствено последвали събитията от 1096–1099 г., западноевропейски хронисти пост фактум придали завършена форма на вижданията на първите кръстоносци относно значимостта на делото им, насищайки съчиненията си с

² Текста на писмото ползваме по: **Historiens des Croisades...**, p. 885–887.

³ Текста на писмото (в оригинал и в превод) ползваме по: **Historiens des Croisades...**, p. 887–890; **Sources of European History, I, 4**, pp. 5–8; **The First Crusade Source Materials...**, pp. 287–289.

⁴ Текста на писмото ползваме по: **Michaud, J. F.** 1853, pp. 456–458.

⁵ Текста на писмото (в оригинал и в превод) ползваме по: **Matthæi Parisiensis.** 1882, p. 411–417; **History of M. Paris...**; **Sources of European History, I, 4**, pp. 34–40.

⁶ Подробно относно зараждането и развитието на кръстоносната идея, вж. в: **Vauchez, A.** 1997, p. 233–243; **Maier, Ch. T.** 2000; **Tyerman, Ch.** 1998; **Tyerman, Ch.** 2005; **Tyerman, Ch.** 2006, pp. 27–57; **Morris, C.** 1983, pp. 79–101; **Russell, F. H.** 1975; **Constable, G.** 1997, p. 179–193; **Powell, J. M.** 1996, p. 127–141; **France, J.** 1996, p. 43–56; **France, J.** 1997, pp. 5–20; **Riley-Smith, J.** 1980, pp. 177–192; **Riley-Smith, J.** 1983, pp. 721–736; **Riley-Smith, J.** 1986, pp. 91–119; **Riley-Smith, J.** 1997 a, pp. 155–166; **Riley-Smith, J.** 1997 б; **Riley-Smith, J., Riley-Smith, L.** 1981; **Fledelius, K.** 1987, pp. 252–262; **Rousset, P.** 1983; **Runciman, S.** 1951, pp. 83–120; **Runciman, S.** 1969, pp. 68–80; **Cowdrey, H. E. J.** 1970, pp. 177–188; **Cowdrey, H. E. J.** 1997, pp. 65–83; **Goffart, W.** 1977.

провиденциализъм и наложили модел за представяне на участниците в похода като хора, доброволно приели изгнанието от любов към Бог и към ближния, и поели по пътя на кръста, който можел да ги изведе и до мъченичеството⁷.

Авторът на две от интересуващите ни писма, роденият около 1045 г. Етиен дьо Блоа, бил син и наследник на Тибо III, граф на Блоа и Шампан⁸. За времето, през което бил участник в Първия кръстоносен поход, Етиен написал три послания до съпругата си, две от които са се запазили и го представят като ентузиазизиран кръстоносец, макар че е прието да се смята, че бил убеден да положи кръстоносна клетва от Адела. Със своя език и съдържание писмата демонстрират взаимното доверие и привързаност между двамата съпрузи, както и увереността на графа, че графинята била напълно способна да управлява владенията им в негово отсъствие.

Дъщеря на Уилям I Завоевателя, Адела (1067/1068–1137 г.) се омъжила за вероятно 18–20 години по-възрастния от нея Етиен около 1083 г., когато той вече бил обявен за наследник на графствата Блоа, Шартр и Мо. След смъртта на свекъра ѝ през 1089 г. младата жена започнала да упражнявала властта на граф едновременно със съпруга си и успешно го заместила, след като той се присъединил към Първия кръстоносен поход. Когато се върнал във Франция, след като, обезкуражен от развоя на събитията, напуснал кръстоносната армия през пролетта на 1098 г., по време на обсадата на Антиохия⁹, Етиен дьо Блоа станал обект на презрение заради отмятането си от кръстоносната клетва и трябвало да понесе укорите на Адела. Тя го посъветвала да довърши поклонничеството си до Йеру-

---

⁷ Вж. **Riley-Smith, J.** 1986, 154–155. Както поклонничеството, така и участието в походите в същността си били възприемани като актове на покаяние, чрез които хората се опитвали да пречистят душите си от греховете. За делата си кръстоносците получавали опрощение за всички временни наказания, които Бог изпращал на грешниците. Смятало се, че божиите войни, които загинели по време на поход, отдавали живота си като мъченици, както го бил направил Христос на кръста, и отивали право в рай.

⁸ По-подробно относно личността и живота на граф Етиен дьо Блоа, вж. в: **Runciman, S.** 1952, pp. 20–21, 76–78; **Brundage, J. A.** 1960, pp. 380–395; **Heer, F.** 1962, p. 124; **Pryor, J. H.** 1998, pp. 26–74.

⁹ Антиохия (съвременната Антакия в Турция), един от най-големите и важни градове на Изтока, е разположен на река Оронт. По времето на Юстиниан I била изградена фортификационната му система, която го превърнала в крепост с изключително стратегическо значение за всеки, който желаел да притежава Сирия и Палестина. Това го направило първостепенна цел по време на Първия кръстоносен поход. Кръстоносците го обсадили на 21 октомври 1097 г. и го отнели от селджукските турци на 3 юни 1098 г. Само няколко седмици след победата си обаче те самите били обсадени в крепостта от многобройна селджукска армия, предвождана от Курбука, атабег на Мосул. Божиите войни извоювали решителна победа на 28 юни 1098 г. и Антиохия окончателно станала тяхна. Градът бил столица на основаното от Боемунд I Антиохийско княжество до превземането му от египетските мамелюци през 1268 г. Повече относно превземането на Антиохия от кръстоносците от Първия кръстоносен поход, вж. в: **Bachrach, B. S.** 1999, pp. 127–146; **France, J.** 2001, pp. 13–20; **MacEvitt, Ch.** 2006, pp. 64–65.

салим, за да възстанови разклатената си репутация, а и за да избегне отлъчване. Графинята отново поела ролята си на управител на имотите им, когато графът заедно с други френски аристократи се присъединил към похода от 1101 г., начело на многоброен отряд. Тази армия била разбита в битката при Мерсиван през август 1101 г. и Етиен се върнал в Константинопол, а оттам отплавал за Антиохия, където кръстоносната армия се прегрупирала. След като се придвижил до Ерусалим, графът на Блоа се бил смело срещу Фатимидите във втората битка при Рамла на 17 май 1102 г., рамо до рамо с крал Бодуен I. Смята се, че загинал в тази битка. Така той възстановил репутацията си, но изгубил живота си.

В края на 1103 г. от похода се завърнали духовници, които били близки на двамата съпрузи и потвърдили героичната смърт на графа. Адела официално обявила положението си на вдовица, поела управлението на фамилните земи и направила много дарения за успокоение душата на съпруга си. Графинята се доказала като грижлива майка и способен управител на имененията си. Тя отгледала и възпитала децата си – поне шест, а може би дори осем. През 1120 г. се оттеглила в манастира в Марсини и преживяла последните седемнадесет години от живота си вероятно като помощничка на абатисата, като се грижела за имотите на обителта. И като монахиня Адела продължила да наблюдава управлението на земите си и следяла отблизо развитието на събитията на континента и в Англия след смъртта на брат си – Хенри I. Един от синовете ѝ, младият Етиен дьо Блоа, станал крал на Англия и херцог на Нормандия. Графиня Адела починала на 8 март 1137 г. и била погребана в абатство Марсини¹⁰.

Другият знатен кръстоносец, с писмо на когото разполагаме – Робер I д'Артоа, бил вторият син на френския крал Луи VIII Лъва и Бланш Кастилска. За сватбата си с Матилда Брабантска той получил от брат си Луи IX графство Артоа като апанаж.

След завладяването на Дамията по време на Седмия кръстоносен поход Робер продължил с кръстоносната армия към Кайро. На 8 февруари 1250 г. в битката за крепостта Ал-Мансура той бил начело на кръстоносния авангард. С кръстоносците, които предвождал, графът разбил мюсюлманите и, преследвайки ги, нахлул в Ал-Мансура. Божиите войни се разпръснали по улиците, но защителите на крепостта успели да затворят градските порти и отрязали Робер д'Артоа от основните кръстоносни сили. Според хрониста Жан дьо Жоанвил графът бил убит от египтяните след ожесточена съпротива в някаква къща, в която се бил укрепил. Унищожен бил почти целият авангард с изключение на няколко рицари, сред които самият Жан дьо Жоанвил – всички спасени благодарение на помощта, изпратена от другия брат на краля – Шарл д'Анжу¹¹.

¹⁰ Повече относно Адела Нормандска, вж. в: **Runciman, S.** 1952, pp. 20, 48, 78; **Heer, F.** 1962, p. 124; **LoPrete, K. A.** 2003, pp. 90–110; **LoPrete, K. A.** 2006, p. 14.

¹¹ Относно Робер I д'Артоа, вж. в: **Masson, G.** 1888, pp. 90–101; **Joinville, J.** 1906, pp. 102–116; **Runciman, S.** 1954, p. 267.

Писмото на графа на Артоа било предназначено за майка му, Бланш Кастилска (1188–1252 г.). Дъщеря на краля на Кастилия Алфонсо VIII и на Еленор Английска и внучка по майчина линия на Хенри II Плантагенет и Еленор Аквитанска, Бланш била омъжена за краля на Франция Луи VIII. Когато съпругът ѝ починал през ноември 1226 г. и тя се оказала регент на кралството, била на 38 години, вече майка на 12 или 13 деца, от които шест били починали. Престолонаследникът Луи бил само на 12 години. Бланш била властна жена и прекалено обсебваща майка. Тя още веднъж поела регентството, докато Луи IX бил ангажиран със Седмия кръстоносен поход – начинание, за което кралицата майка била категорично против. След пленяването на краля тя направила и невъзможното, за да събере необходимите средства за освобождаването му¹². През ноември 1252 г. Бланш се разболяла в Мелюн и била откарана в Париж, където починала. Луи IX научил за смъртта ѝ едва на следващата пролет и посрещнал вестта с голяма скръб¹³.

Последното подбрано за анализ писмо е написано от рицаря Ги, за когото знаем твърде малко. Той принадлежал към двора на вицеграфа на Мелюн, Адам III, също участник в Седмия кръстоносен поход, загинал в битката при Ал-Мансура, както Робер д'Артоа¹⁴.

Във всички подбрани за анализ писма могат да се открият провиденциалистски настроения. В писмото си от юли 1097 г. граф Етиен дьо Блоа нарича приключилото си пътуване до Византия (което било само първоначален етап от похода до Светите земи) „благословено пътешествие“ и „поклонничество“, извършено по божията милост [**Historiens des Croisades...**, 885, А-В]. В своето описание на превземането на Дамиета Робер дьо Артоа убедено твърди, че кръстоносците стъпили на брега на морето пред стените на града, готови за бой, „с вяра в божията милост“, подпомагани от победоносния кръст, донесен от папския легат, „щастливи и окуражавани от Бог“ [**Michaud, J. F.** 1853, р. 457]. Относно същите събития в далеч по-подробното си описание рицарят Ги изразява мнението, че пристигането им пред стените на Дамиета толкова бързо не би могло да стане без божие позволение. Ги се основава и на речите на Луи IX¹⁵ пред кръстоносците, като изтъква убеждението на краля, че Бог бил причината за развоя на

---

¹² Повече за Луи IX и кръстоносните му начинания, вж. в: **Жоанвил, Животът на Св. Луи...**; **Rerum gallicarum scriptores...**, р. 190–308; **Strayer, J. R.** 1969, pp. 487–518; **Jordan, W. C.** 1979; **Le Goff, J.** 1990, pp. 21–43; **Richard, J.** 1992.

¹³ Повече подробности за личността и живота на Бланш Кастилска, вж. в: **Joinville, J.** 1906, pp. 311–312, 316–317; **Jackson, G. M.** 1999, р. 64; **Nelson, J. L.** 1999, pp. 196–197, 201; **Hodgson, N. R.** 2007, pp. 155, 161, 163, 176–178.

¹⁴ В мартиролога на църквата „Нотр Дам“ в Мелюн като дата на смъртта му е вписано 9 февруари 1250 г. Вж. **de Courcelles, J.-B.-P. J.** 1825, р. 13–15.

¹⁵ Внук на Филип II Огюст и правнук на Луи VII – короновани водачи, съответно на Втория и Третия кръстоносен поход, Луи IX принадлежал към кралска фамилия с традиции в кръстоносното движение, които той очевидно искал да продължи. Личният му престиж и политическото му влияние щели да нараснат след участието му в кръс-

събитията около превземането на Дамиета [**Matthæi Parisiensis Chronica...**, р. 156]¹⁶. Също като проява на божие благоволение и милост Ги обяснява и факта, че след превземането на крепостта към армията на френския крал се присъединявали нови и нови кръстоносци – войни и пилигрими. С истинско опиянение рицарят описва почудата на пристигналите тамплиери и хоспиталиери, които не могли да повярват, че подобен триумф бил възможен. Ги определя случилото се като нещо невероятно, в което било трудно да се повярва и в което би следвало да се търси божията промисъл, особено що се отнася до чудодейното отклоняване на насочения към френските кораби гръцки огън, който поразил точно онези, които искали да навредят на кръстоносците. И пак на проявата на божията воля рицарят отдава факта, че причиненият от гръцкия огън пожар в Дамиета бил бързо потушен, за да не „завладеят кръстоносците град, опожарен до основи“ [**Matthæi Parisiensis Chronica...**, 1, р. 159–160]. За да подсили внушението за наличието на божия промисъл във всички дела на кръстоносците, Ги споменава за още едно чудо, случило се някога в Антиохия: там няколко неверници били покръстени и, както твърди авторът на писмото, още продължавали да бъдат християни [**Matthæi Parisiensis Chronica...**, р. 160–161].

Убеждението, че участието в кръстоносен поход е осъществяване на мисия в божие име и че на кръстоносците предстояло да отвоюват земи, изконно принадлежащи на Христос, е категорично изразено в разглежданите текстове. В писмото си от 1097 г. граф Етиен дьо Блоа нарича кръстоносната армия „божия

тоносен поход, още повече, че кръстоносната идея давала възможност на миряните да заслужат духовна награда. Кралят явно бил дълбоко развълнуван от положението в Светите земи и от съдбата на източните християни. Луи бил отгледан и възпитан в атмосфера на преданост към християнската религия и бил много набожен. Всеки ден слушал литургия, често присъствал на проповеди и поддържал тесни контакти с монаси от просешките ордени. Той редовно правел дарения в полза на различни религиозни институции, щедро раздавал милостиня и благоговееел пред реликви. През 1239 г. Луи IX купил от императора на Латинската империя Балдуин II реликви, в числото на които бил тръненият венец на Исус. Кралят построил Сент Шапел в Париж, за да ги съхранява.

Вероятно е слухове за падането на Йерусалим след битката при Ла Форби на 17 октомври 1244 г. да са повлияли на Луи IX да вземе окончателното си решение за започването на кръстоносен поход. Ръководеният от него Седми кръстоносен поход започнал с престоя на кръстоносците на остров Кипър през зимните месеци на 1248–1249 г. След като отплавал от острова, кръстоносният флот на френския крал достигнал египетския бряг при Дамиета на 4 юни. Кръстоносната армия стъпила на брега, без да срещне особена съпротива. Войските на Аюбидите напуснали крепостта и тя попаднала в ръцете на кръстоносците.

¹⁶ Пристанищният град Дамиета, който бил смятан за ключа за Египет, бил добре укрепен – имал тройна фортификационна система и кула, която контролирала достъпа по Горен Нил посредством верига, която преграждала реката. След като Луи IX и армията му попаднали в египетски плен през пролетта на 1250 г., градът бил върнат на мюсюлманите, като част от огромния откуп, поискан за освобождаването им.

армия“ [**Historiens des Croisades...**, 885, B-C] и „безбройната божия армия“ [**Historiens des Croisades...**, 886, D-E], а в това от 1098 г., армията е „от божии избраници, надарени от Бог с храброст“ [**Historiens des Croisades...**, 888, A-B], а кръстоносците са „божии войни“ [**Historiens des Croisades...**, 888, D-F]. Робер дьо Артоа използва подобни определения за кръстоносците и за войската, потеглила към Божи гроб: „пилигрими“ [**Michaud, J. F.** 1853, 457], „християнска армия“ [**Michaud, J. F.** 1853, 457].

Според граф Етиен дьо Блоа сам Бог предвождал кръстоносците в битките по време на похода. С Христос начело те се сражавали пламенно и с кураж под стените на Антиохия в цели седем битки [**Historiens des Croisades...**, 888, F-H]. Нещо повече, графът на Блоа е убеден, че Бог се сражавал на страната на Своите войни, когато 12 000 конници мюсюлмани пристигнали на помощ на обсадения град и били пресрещнати само от 700 християнски войни пилигрими. Със силата, дадена им от Бог в това сражение, последните сразили враговете си, избивайки неизброимо множество от тях [**Historiens des Croisades...**, 889, B-D].

И в двете си писма граф Етиен дьо Блоа описва безнадеждни за кръстоносците ситуации, изходът от които се преобърнал, благодарение на божията милост и воля. Пред стените на обсадената Никея кръстоносната войска била нападната от силна селджукска армия, но Бог не позволил врагът да осъществи злите си намерения – пресрещнат от изпълнените с висок боен дух кръстоносци, той бил обърнат в бягство и преследван, като дал много жертви. Със същия успех се увенчала кръстоносната войска и при следващите сражения [**Historiens des Croisades...**, 886, E-F]. По подобен начин, с божията намеса, както твърди графът на Блоа, първоначално изключително тежък за кръстоносната армия развой на събитията се обърнал в тяхна полза по време на обсадата на Антиохия: след като отряд кръстоносци, предвождан от Боемунд¹⁷ и Раймон дьо Сен Жил¹⁸, попаднал

---

¹⁷ Упоменатият е Боемунд I Антиохийски (1058–1111 г.), един от водачите на Първия кръстоносен поход и син на Робер Гискар, херцога на Апулия и Калабрия. След превземането на Антиохия той основал Антиохийското княжество.

¹⁸ Раймон дьо Сен Жил бил един от водачите на Първия кръстоносен поход – предвождал кръстоносците от Лангедок. Роден около 1041 г., той бил вторият син на Понс II, граф на Тулуза. Раймон наследил властта над Сен Жил и още земи в Прованс, към които прибавил наследство, получено от негова братовчедка, включващо маркизат Готия и графство Руерг. След смъртта на бездетния си по-голям брат Уилям IV през 1094 г., той се оказал владетел на обширни територии, а и вече бил провъзгласен за граф на Тулуза.

Твърд привърженик на църковната реформа, Раймон бил от онези „верни на св. Петър“, които папа Григорий VII възнамерявал да вземе със себе си при свята планирана експедиция в помощ на Византийската империя. Графът на Тулуза вероятно се срещнал с папа Урбан II преди събора в Клермон. Сигурно е обаче, че към ноември 1095 г. той вече бил обявил намерението си да поеме на Изток.

в засада и бил разбит от мюсюлманите, давайки жертви в размер на повече от 500 пехотинци и двама конници, а друг отряд, тръгнал да ги посрещне, бил обкръжен от голям брой излезли от Антиохия мюсюлмански войни. Въодушевени от токущо извоюваната победа, кръстоносците, изпълнени с ярост от новината за избитите си другари и готови да умрат за Исус Христос, обърнали в бяг врага. С божията милост замисълът на мюсюлманите бил осуетен и много от тях (1230 на брой, от които повече от 300 благородници, както съобщава графът) дори не успели да се приберат в крепостта, избити от кръстоносците на моста над река Оронт, в самата река и пред една от крепостните кули [**Historiens des Croisades...**, 889, E-H; 890, A-C].

Етиен дьо Блоа е убеден, че тъй като кръстоносците вършели божие дело, мюсюлманите нямали шанс в сблъсъка си с армия, предвождана от Самия Бог на християните. Когато селджуките видели обсадните машини, изработени от кръстоносците за щурма срещу Никея, те били обзети от страх и предали „великия град“ [**Historiens des Croisades...**, 886, D-E], както го нарича граф Етиен [**Historiens des Croisades...**, 886, H; 887, A]. В няколко описания на паническо бягство на мюсюлмански отряди и дори армии, на които кръстоносците били нанесли значителни загуби, графът въодушевено отбелязва, че падналите в тези сражения от страна на пилигримите били малцина или дори нито един [**Historiens des Croisades...**, 886, F-G]. Така според Етиен дьо Блоа кръстоносците успели да завладеят за Господ Бог „Романия¹⁹ и Кападокия“ [**Historiens des Croisades...**, 886, C-D].

Робер дьо Артоа също убедено твърди в писмото си, че кръстоносната армия, предвождана от краля на Франция, била направлявана от Самия Бог, че само защото имали божията благосклонност и подкрепа на своя страна, кръстоносците завладели брега при Дамиета, невредими и щастливи, и причинили сериозни загуби на мюсюлманите, някои от които били много знатни [**Michaud, J. F.** 1853, p. 457]. А на следващия ден всемогъщият Бог, в своята щедрост, накарал сарацините да избягат от добре укрепения си град и го предал в ръцете на кръстоносците, без християните ни най-малко да се потрудят за това [**Michaud, J. F.** 1853, p. 457].

На свой ред, разказвайки за превземането на Дамиета в писмото си, рицарят Ги цитира речта на Луи IX пред екипажа и войните на приближаващия се към брега кралски кораб. За да ги окуражи пред неизвестността, кралят изтъкнал, че

След завладяването на земи около Триполи по време на Първия кръстоносен поход Раймон се обявил за граф на Триполи. Той изградил крепостта Мон Пелерин, за да затрудни излаза на жителите на Триполи от крепостта им. При една тяхна атака обаче той бил тежко ранен и починал на 28 февруари 1105 г.

По-подробно относно Раймон дьо Сен Жил, вж. в: **Hill, J. H., Hill, L. L.** 1962; **Riley-Smith, J.** 1998, pp. 1–8; **Richard, J.** 2006, 1011–1013.

¹⁹ Става въпрос за разположения в северната част на Мала Азия султанат Рум или Иконийски султанат.

каквото и да се случело, всичко щяло да е в полза на кръстоносците – Бог щял да триумфира чрез тях, защото това било Негово дело и те щели да завладяват в Негово име [**Matthæi Parisiensis Chronica...**, p. 156].

Идеята, че страданията и нещастията, през които кръстоносците били принудени да преминат, били справедливо божие наказание, наложено им, за да се поправят, когато се били отклонили от изпълнението на божията воля и били съгрешили, откриваме в писмото на граф Етиен дьо Блоа от 1098 г. В него графът описва на съпругата си изпитанията и злините, струпали се върху главите на божии войни по време на обсадата на Антиохия, като изразява убеждението, че по божията милост те понесли и преодолели и глада, и зимните студове, и поройните дъждове, и всичко изстрадали заради Господ Бог [**Historiens des Croisades...**, 888, J; 889, A-B].

В същото писмо на графа на Блоа, както и в речта на Луи IX пред кръстоносци, цитирана от рицаря Ги в неговото писмо, е изразена увереността, че загиналите по време на кръстоносен поход – било в битка, било в плен или от болест, получавали божие опрощение. Етиен дьо Блоа убедено заявява, че пречистените души на всички паднали в седемте сражения пред стените на Антиохия вече се наслаждавали на радостите в рая [**Historiens des Croisades...**, 888, H]. Кралят на Франция, от своя страна, очертава две възможности пред участници в Седмия кръстоносен поход: те или щели да победят и да умножат славата божия, или щели да бъдат надвити от врага, за да станат мъченици [**Matthæi Parisiensis Chronica...**, p. 156]. Посочените текстове от писмата на графа на Блоа и на рицаря Ги са свидетелство за развитието на идеята за заслуженото спасение, което кръстоносците получавали благодарение на подвига си. От обещанието за опрощение, което папите могли да дадат на желаещите да положат кръстоносна клетва, се стигнало до идеята, че загиналите в походите били мъченици – статут, който можел да им признае единствено Бог. У съвременниците се затвърдило убеждението, че именно в мъченичеството си кръстоносците демонстрирали любовта си към Бога и така заслужавали Неговото опрощение. В много случаи за мъченичество се говорело в речи и проповеди на кръстоносни водачи, светски и религиозни лица, произнесени преди битки или пред голяма опасност. Формирането на идеята за кръстоносното мъченичество започнало още по времето на Първия кръстоносен поход, а след него мъченичеството станало постоянен елемент на войната срещу неверниците²⁰.

Показателни са епитетите, с които авторите на четирите анализирани писма назовават своите врагове – мюсюлманите. За Етиен дьо Блоа те са „вероломни“ [**Historiens des Croisades...**, 888, G], „зли“ [**Historiens des Croisades...**, 888, D-F], „светотатстващи“ и „врагове божии“ [**Historiens des Croisades...**, 890, A-B], но и „храбри войни“ [**Historiens des Croisades...**, 886, D-E; 888, J]. В писмото си Робер д'Артоа нарича мюсюлманите „врагове на християнската вяра“ [**Michaud,**

²⁰ Още относно идеята за мъченичеството на загиналите по време на походите, вж. в: **Riley-Smith, J.** 1984, pp. 14–31; **Flori, J.** 1991, p. 121–139; **Morris, C.** 1993, pp. 93–104.

J. F. 1853, p. 457]. Рицарят Ги се отнася към тях като към „врагове Христови“ [Matthæi Parisiensis Chronica..., p. 161], както ги нарича и Луи IX, и подробно описва как с молитви и светена вода било пречистено място, на което в антични времена християни извършвали литургия, но било осквернено от идването на мюсюлманите, които само четири дни преди Дамиета да падне в ръцете на кръстоносците почели там „нечестивия Мохамед“, като извършили последните си „отвратителни жертвоприношения, съпроводени от силни крясъци и противния звук на тръби“ [Matthæi Parisiensis Chronica..., p. 160].

В избраната за анализ лична кореспонденция на тримата кръстоносци откриваме модел на представяне на кръстоносните походи, съответстващ на пропагандираната от Църквата кръстоносна идея. Текстовете на писмата изобилстват с формулировки, които изразяват твърдата вяра на авторите, че сам Бог предвождал кръстоносците и направлявал действията им, че те изпълнявали неговата воля и всичко се случвало с божията помощ. И в четирите лични послания е демонстрирано непоколебимото убеждение, че участието в походите било равносилно на осъществяването на мисия в божие име, че всички трудности, несгоди и жертви, понасяни от кръстоносците, били изпитание, изпратено им от Бог, и че всички, загинали по време на това въоръжено поклонничество, не само били заслужили спасение, но били и мъченици за вярата. Авторите чрез използвания от тях образен език показват непримиримо враждебното си отношение към мюсюлманите и религията им и са убедени, че военните им експедиции връщат на християнството негови изконни територии.

Представените писма се различават по своя език и стил: на фона на възторжената обстоятелственост на посланията на Етиен дьо Блоа и на рицаря Ги изпъкват умереността и относителната лаконичност на текста, излязъл изпод перото на Робер д'Артоа. Освен на особености в темперамента на авторите тези различия вероятно се дължали и на факта, че писмата на графа на Блоа и на рицаря Ги вероятно са били четени пред по-широк кръг слушатели (деца, членове на домакинството, близки приятели и пр.) и авторите са осъзнавали важността не само на съдържанието на своите послания, но и на начина на поднасянето му, за да се постигне по-силно въздействие върху аудиторията, за прослава на храбрите войни на Христа. Адресираното до Бланш Кастилска писмо, от друга страна, вероятно е било предназначено единствено за нея и не се нуждаело от толкова силен елемент на пропагандна показност, още повече, че носело чакани вести не толкова на регента на Франция, колкото на една майка, която била изпратила на опасна мисия тримата си синове, без да била изцяло убедена в състоятелността на това начинание.

Авторите на избраните за анализ писма принадлежали както към групата на онези, които станали водачи на кръстоносни походи (представителите на висшата аристокрация граф Етиен дьо Блоа и Робер I д'Артоа), така и към групата на редовите участници (като рицаря Ги). През разстоянието на десетилетията ги сближава фактът, че те всички били родени и отрасли в онази част на Европа,

която почти два века най-активно осигурявала участници за кръстоносното движение и в която кръстоносната пропаганда била популярна, добре разбрана и възприемана от съсловието на воюващите, към което и тримата принадлежали. Сближава ги, разбира се, и дълбоката им религиозност, в техния случай доказана и на думи, и на дела. Времето на написването на личните им кръстоносни послания съвпада с началото и с края на кръстоносното движение на Изток. Съхраненият в тях патос, някак си несъответстващ на все по-затихващия кръстоносен ентузиазъм, свидетелства за непоколебимата вяра на западния християнин в изключителната значимост на мисията му като Христов войн и защитник на Църквата.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Архивни източници/извори

Жоанвил, Животът на Св. Луи... – Жан дьо Жоанвил. Животът на Свети Луи. Полис, 2008. [Zhan dyo Zhoanvil. Zhivotat na Sveti Lui. Poliss, 2008.]

Joinville, J. 1906 – John Joinville. The Memoirs of the Lord of Joinville. A New English Version by E. Wedgwood. London: John Murray.

Matthæi Parisiensis Chronica... – Matthæi Parisiensis, monachi Sancti Albani. Chronica Majora. Vol. VI. Additamenta. London, 1882.

History of M. Paris... – Matthew Paris. English History, from the Year 1235 to 1273. Vol. III. London: Henry G. Bohn, 1854.

Historiens des Croisades... – Recueil des Historiens des Croisades. Historiens Occidentaux. Vol. 3. Paris: Imprimerie impériale, 1866.

Rerum gallicarum scriptores... – Rerum gallicarum et francicarum scriptores. Tomus vigesimus. Recueil des historiens des Gaules et de la France. Tome vingtième. Paris: Imprimerie royale, 1840, 190–308.

The First Crusade Source Materials... – The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials. Edited by Edward Peters. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011, 287–289.

Sources of European History, I, 4 – Translations and Reprints from the Original Sources of European History. Vol. 1, no. 4. Letters of the Crusaders. Revised edition. Edited by D. C. Munro. Philadelphia: University of Pennsylvania, 1902.

Публикации

Bachrach, B. S. 1999 – Bernard S. Bachrach. The Siege of Antioch: A Study in Military Demography. – War in History, 6, 1999, 127–146.

Brundage, J. A. 1960 – James A. Brundage. An Errant Crusader: Stephen of Blois. – Traditio, 16, 1960, 380–395.

Comte Riant, 1880 – Comte Riant. Inventaire critique des lettres historiques des croisades, par le Comte Riant. I–II. 768–1100. Paris: Ernest Leroux.

Constable, G. 1997 – Gilles Constable. Cluny and the First Crusade. – In: Le Concile de Clermont de 1095 et l'appel à la croisade. Actes du Colloque Universitaire International de Clermont-Ferrand (23–25 juin, 1995), organisé et publié avec le concours du Conseil Régional d'Auvergne. Collection de l'École française de Rome 236. Roma: École française de Rome, 1997, 179–193.

Cowdrey, H. E. J. 1970 – Herbert Edward John Cowdrey. Pope Urban II's Preaching of the First Crusade. – *History*, 55, 1970, 177–188.

Cowdrey, H. E. J. 1997 – Herbert Edward John Cowdrey. The Reform Papacy and the Origin of the Crusades. – In: *Le concile de Clermont de 1095 et l'appel à la croisade. Actes du colloque de Clermont-Ferrand, 23–28 juin, 1995. Collection de l'École française de Rome 236.* Roma: École française de Rome, 1997, 65–83.

De Courcelles, J.-B.-P.J. 1825 – Jean-Baptiste-Pierre Jullien de Courcelles. Histoire généalogique et héraldique des pairs de France: des grands dignitaires de la couronne, des principales familles nobles du royaume et des maisons princières de l'Europe, précédée de la généalogie de la maison de France. Vol. 5. Paris.

Fledelius, K. 1987 – Karsten Fledelius. The Idea of the Crusades. – In: *War and Peace in the Middle Ages.* Edited by Brian P. McGuire. Copenhagen: C. A. Reitzels Forlag, 1987, 252–262.

Flori, J. 1991 – Jean Flori. Mort et Martyre des guerriers vers 1100. L'exemple de la Première Croisade. – *Cahiers de civilisation médiévale*, 34, 1991, 121–139.

France, J. 1996 – John France. Les origines de la Première croisade. Un nouvel examen. – In: *Autour de la première croisade. Actes du Colloque de la Society for the Study of the Crusades and the Latin East. Clermont-Ferrand, 22–25 juin, 1995.* Edited by Michel Balard. Paris: Publications de la Sorbonne, 1996, 43–56.

France, J. 1997 – John France. Patronage and the Appeal of the First Crusade. – In: *The First Crusade: Origins and Impact.* Edited by Jonathan Phillips. Manchester (United Kingdom): Manchester University Press, 1997, 5–20.

France, J. 2001 – John France. The Fall of Antioch during the First Crusade. – In: *Dei Gesta per Francos: Études sur les croisades dédiées à Jean Richard.* Edited by Michel Balard, Benjamin Z. Kedar, and Jonathan Riley-Smith. Aldershot (United Kingdom): Ashgate, 2001, 13–20.

Goffart, W. 1977 – Walter Goffart. The Origin of the Idea of Crusade. Princeton: Princeton University Press.

Heer, F. 1962 – Friedrich Heer. The Medieval World: Europe 1100–1350. Translated by J. Sondheimer. New York: The New American Library, Mentor Books.

Hill, J. H., Hill, L. L. 1962 – John H. Hill and Laurita L. Hill. Raymond IV, Count of Toulouse. Syracuse, New York: Syracuse University Press.

Hodgson, N. R. 2007 – Natasha R. Hodgson. Women, Crusading and the Holy Land in Historical Narrative. Boydell Press.

Jackson, G. M. 1999 – Guida M. Jackson. Women Rulers throughout the Ages: An Illustrated Guide. ABC-CLIO, Inc.

Jordan, W. C. 1979 – William C. Jordan. Louis IX and the Challenge of the Crusade: A Study in Rulership. Princeton, N J: Princeton University Press.

Le Goff, J. 1990 – Jacques Le Goff. Saint Louis and the Mediterranean. – *Mediterranean Historical Review*, 5, 1990, 21–43.

LoPrete, K. A. 2003 – Kimberly A. LoPrete. The Gender of Lordly Women: The Case of Adela of Blois. – In: *Studies on Medieval and Early Modern Women: Pawns or Players?* Edited by Christine Meek and Catherine Lawless. Dublin: Four Courts, 2003, 90–110.

LoPrete, K. A. 2006 – Kimberly A. LoPrete. Adela of Blois. – In: *The Crusades. An Encyclopedia.* Volume I. A–C. Edited by Alan V. Murray. ABC-CLIO, Inc., 2006.

MacEvitt, Ch. 2006 – Christopher MacEvitt. Antioch on the Orontes. – In: The Crusades. An Encyclopedia. Volume I. A–C. Edited by Alan V. Murray. ABC–CLIO, Inc., 2006, 64–65.

Maier, Ch. T. 2000 – Christoph T. Maier. Crusade Propaganda and Ideology: Model Sermons for the Preaching of the Cross. Cambridge: Cambridge University Press.

Masson, G. 1888 – Gustave Masson. The Story of Mediaeval France: From the Reign of Hugues Capet to the Beginnings of the Sixteenth Century. New York: G. P. Putnam's Sons; London: T. Fisher Unwin.

Michaud, J. F. 1853 – Joseph F. Michaud. The History of the Crusades. Vol. III. New York: Redfield.

Morris, C. 1983 – Collin Morris. Propaganda for War: The Dissemination of the Crusading Ideal in the Twelfth Century. – In: The Church and War. Studies in Church History. Vol. 20. Edited by W. J. Sheils. Oxford: Basil Blackwell, 1983, 79–101.

Morris, C. 1993 – Colin Morris. Martyrs of the Field of Battle before and during the First Crusade. – Studies in Church History, 30, 1993, 93–104.

Nelson, J. L. 1999 – Janet L. Nelson. Medieval Queenship. – In: Women in Medieval Western European Culture. Edited by L. E. Mitchell. New York and London: Garland Publishing, Inc., 1999, 179–207.

Powell, J. M. 1996 – James M. Powell. Myth, Legend, Propaganda, History: The First Crusade, 1140 – ca. 1300. – In: Autour de la première croisade. Actes du Colloque de la Society for the Study of the Crusades and the Latin East. Clermont-Ferrand, 22–25 juin, 1995. Edited by Michel Balard. Paris: Publications de la Sorbonne, 1996, 127–141.

Pryor, J. H. 1998 – John H. Pryor. Stephen of Blois: Sensitive New Age Crusader or Victim of History? – Arts (The Journal of the Sydney University Arts Association), 20, 1998, 26–74.

Richard, J. 1992 – Jean Richard. Saint Louis: Crusader King of France. Cambridge: Cambridge University Press.

Richard, J. 2006 – Jean Richard. Raymond of Saint-Gilles. – In: The Crusades. An Encyclopedia. Volume IV. Q–Z. Edited by Alan V. Murray. ABC–CLIO, Inc., 2006, 1011–1013.

Riley-Smith, J. 1980 – Jonathan Riley-Smith. Crusading as an Act of Love. – History. Volume 65, Issue 214 (1980), 177–192.

Riley-Smith, J. 1983 – Jonathan Riley-Smith. The Motives of the Earliest Crusaders and the Settlement of Latin Palestine, 1095–1100. – The English Historical Review. Vol. 98, No. 389 (Oct., 1983), 721–736.

Riley-Smith, J. 1984 – Jonathan Riley-Smith. Death in the First Crusade. – In: The End of Strife. Edited by David Loades. Edinburgh: Clark, 1984, 14–31.

Riley-Smith, J. 1986 – Jonathan Riley-Smith. The First Crusade and the Idea of Crusading. Londres.

Riley-Smith, J. 1997 a – Jonathan Riley-Smith. The Idea of Crusading in the Charters of Early Crusaders, 1095–1102. – In: Le concile de Clermont de 1095 et l'appel à la croisade. Actes du colloque de Clermont-Ferrand, 23–28 juin, 1995. Collection de l'École française de Rome 236. Roma: École française de Rome, 1997, 155–166.

Riley-Smith, J. 1997 b – Jonathan Riley-Smith. The First Crusaders, 1095–1131. Cambridge: Cambridge University Press.

Riley-Smith, J. 1998 – Jonathan Riley-Smith. Raymond IV of St Gilles, Achard of Arles and the Conquest of Lebanon. – In: *The Crusades and Their Sources: Essays Presented to Bernard Hamilton*. Edited by John France and William G. Zajac. Aldershot (UK): Ashgate, 1998, 1–8.

Riley-Smith, J., Riley-Smith, L. 1981 – Jonathan Riley-Smith, Louise Riley-Smith. *The Crusades: Idea and Reality, 1095–1274*. London: Arnold.

Rousset, P. 1969 – Paul Rousset. The Pilgrimages to Palestine before 1095. – In: *A History of the Crusades*. Edited by Kenneth M. Setton. Vol. I. The First Hundred Years. Edited by M. W. Baldwin. Madison, Milwaukee, and London, 1969, 68–80.

Rousset, P. 1983 – Paul Rousset. *Histoire d'une idéologie: La Croisade*. Lausanne: Editions l'Âge d'Homme.

Runciman, S. 1951 – Steven Runciman. *A History of the Crusades*. Vol. I. The First Crusade and the Foundations of the Kingdom of Jerusalem. Cambridge: Cambridge University Press, 1951, 83–120.

Runciman, S. 1952 – Steven Runciman. *A History of the Crusades*. Vol. 2. The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East. Cambridge: Cambridge University Press.

Runciman, S. 1954 – Steven Runciman. *A History of the Crusades*. Vol. 3. The Kingdom of Acre and the Later Crusades. Cambridge: Cambridge University Press.

Runciman, S. 1969 – Steven Runciman. The Pilgrimages to Palestine before 1095. – In: *A History of the Crusades*. Edited by Kenneth M. Setton. Vol. I. The First Hundred Years. Edited by M. W. Baldwin. Madison, Milwaukee, and London, 1969, 68–80.

Russell, F. H. 1975 – Frederick H. Russell. *The Just War in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Strayer, J. R. 1969 – Joseph R. Strayer. The Crusades of Louis IX. – In: *A History of the Crusades*. Edited by Kenneth M. Setton. Vol. II. The Later Crusades. Edited by Robert L. Wolff and Harry W. Hazard. Madison: University of Wisconsin Press, 1969, 487–518.

Tyerman, Ch. 1998 – Christopher Tyerman. *The Invention of the Crusades*. Palgrave Macmillan.

Tyerman, Ch. 2005 – Christopher Tyerman. *The Crusades: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Tyerman, Ch. 2006 – Christopher Tyerman. *God's War: A New History of the Crusades*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2006, 27–57.

Vauchez, A. 1997 – André Vauchez. Les composantes eschatologiques de l'idée de croisade. – In: *Le Concile de Clermont de 1095 et l'appel à la croisade. Actes du Colloque Universitaire International de Clermont-Ferrand (23–25 juin, 1995)*, organisé et publié avec le concours du Conseil Régional d'Auvergne. Collection de l'École française de Rome 236. Roma: École française de Rome, 1997, 233–243.